

Andrzej F. Dziuba

Bartłomiej da Las Casas a "Leyes Nuevas de Indias"

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 6/2, 33-42

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. ANDRZEJ F. DZIUBA

BARTŁOMIEJ DE LAS CASAS A LEYES NUEVAS DE INDIAS

Ważnym etapem w procesie kształtowania się etyki i praw konkwisty hiszpańskiej XVI wieku była promulgacja przez Karola V, w dniu 20 listopada 1542 r., *Leyes Nuevas de Indias*. Dokument cesarski w czterdziestu prawach regulował podstawowe struktury Rady Indii oraz Audiencji (leyes 1-20), niewolnictwa, enkomieny i odkryć-konkwisty (leyes 21-38).

Interesującym jest, jakie miejsce w procesie zaistnienia, tworzenia i wydoskonalania *Leyes* odegrał Bartłomiej de Las Casas (1484-1566), dominikański misjonarz i biskup. Istnieje wokół tej sprawy wiele kontrowersji, które prezentują skrajne opinie, a więc przypisują mu niezwykle zasługi, czy wreszcie ich zupełnie nie dostrzegają. Zachowany materiał pozwala na podjęcie próby ukazania miejsca Las Casas wobec *Leyes*.

1. Wpływ Las Casas na pojawienie się *Leyes Nuevas*

Stawiane są liczne pytania odnośnie do motywów, które skłoniły Karola V do podjęcia prac nad systematyzacją praw odnoszących się do Nowego Świata. W odpowiedzi nie można pominąć znaczenia informacji o wydarzeniach w nowo odkrytych ziemiach oraz dyskusji w Hiszpanii, m.in. Franciszka de Vitoria, o legalności zdobycia, a zwłaszcza dominacji hiszpańskiej, jak i form oraz metod jej aplikacji. Z drugiej strony, znane były zapędy ekspansjonistyczne Franciszka I oraz kwestionowanie przez flandryjskich protestantów m.in. postanowień bulli Aleksandra VI.

Wydaje się jednak, iż ostatecznie wydanie *Leyes* było osobistą decyzją cesarza, choć oczywiście nie pomniejsza to znaczenia czynników zewnętrznych, w tym również ewolucji postaw papieżstwa. Postanowienie wynikało z sumienia imperatora i jego poszukiwań lepszego zorganizowania prawnych struktur w Koronie. Samodzielna decyzja Karola V, czy to jednak nie jakieś echo, poruszającego sumienia głosu Las Casas, proroka praw człowieka, a w tym praw Indian?

Podczas pobytu w Hiszpanii, w latach 1539-43, Las Casas przeżywał apogeum swoich wpływów. Takiego zdania są wszyscy jemu współcześni, także przeciwnicy (np. Juan Rogel, Juan Vázquez de Arce, Agustín de Zárate, Diego Fernández de Palencia, António de Yucaj, Polo de Ondegardo, Gercilaso, Antonio de Herrera).

Na przełomie 1539/40, jako wysłannik biskupów i władz Nowej Hiszpanii, referował sprawy pokojowej ewangelizacji Tierra de Guerre. Zabiegał nie tylko o doraźne rozwiązania, ale o bardziej sprawiedliwe prawa, które pozwolą pozytywnie unormować sprawy Indian. Pod koniec 1541 r. przygotował *Relación de denuncias sobre le destrucción de las Indias*, którą w roku następnym ustnie przedstawił, cesarzowi. Duże znaczenie miały wystąpienia wobec Juntas de Valladolid, gdzie czytał *Relación* i pochodzące z 1542 r. *Memorial de dieciséis remedios*. Las Casas występował wobec cesarza przewodniczącego obrad, odpowiadał na pytania, uczestniczył w dyskusji, mógł wyjaśniać i argumentować swoje stanowisko. Wystąpienia te wywarły wpływ na Karola V, Cortes de Castilla y León oraz Radę Indii.

Takie szerokie możliwości prezentacji stanowiska świadczą o uznaniu dla podjętego tematu, formy opracowań i dla samej osoby. Działanie te, ze strony Las Casas, motywowane były potrzebą wierności chrześcijańskim zasadom ewangelizacji, prawu naturalnemu i „*ius gentium*” oraz Testamentowi Izabeli (1504).

Po relacjach Las Casas prokuratorzy Cortes zebrani w Valladolid zwracają się do cesarza z prośbą o podjęcie prac nad *Leyes*, a Rada Indii wyraża negatywną opinię o enkomendzie. W odpowiedzi Karol V stwierdza potrzebę nowych prac legislacyjnych. W korespondencji z początku 1543 r. sam podkreśla znaczenie dominikańskich informacji, których rzecznikiem był Las Casas, a także we wstępie do *Leyes Nuevas* odnotowuje, iż pod ich wpływem narastała w nim potrzeba kompleksowego rozwiązania problemów Nowego Świata.

Pisma i świadectwo Las Casas okazały się argumentami niezwykle silnymi i przekonującymi cesarza. Oczekiwania nowych rozwiązań prawnych zostały podjęte i przystąpiono do opracowania *Leyes*. Na ile w nich znalazły się propozycje czy duch Las Casas, orędownika praw Indian, wiernego zasadzie, iż są oni z natury „*hombres libres*”?

2. Wpływ Las Casas na formułowanie *Leyes Nuevas*

Istnieje sporo dokumentów prawnych zawierających elementy *Leyes Nuevas*. Sam tytuł zaistniał już w dokumencie z 8 grudnia 1504 r., a Prolog przypomina Testament Izabeli oraz *Leyes de Burgos* z lat 1512-1513 (por. *leyes* 3, 7, 20).

Zakaz niewolnictwa, pod pewnymi warunkami, i obowiązek traktowania Indian jako wasali Korony (por. ley 21) występował w dekretach z 9 listopada 1526 r. (Granada), z 2 sierpnia 1530 r. i 5 listopada 1540 r. (Madryd) oraz 13 stycznia 1532 r. (Medina del Campo) jak i Ordenanzas dla Nicolás de Ovando.

Kwestie enkomieny i jej zniesienia (por. leyes 26, 27, 29) wskazywane są w *Capitulación de Cumaná* z 19 maja 1520 r. oraz kilku *Instrucción Cisneros* dla Hieronimitów z 1518 r. oraz cesarza dla Antonio de Gama i Rodrigo de Figueroa z 12 lipca 1520 r., dla Hernán Cortés z 26 czerwca 1523 r. oraz Vincente Valverde z 1530 r.

Ograniczenie liczby Indian w enkomienach (por. ley 28) wskazywał dekret z 22 lutego 1512 r., a testament Izabeli wymagał, aby ich wychować po chrześcijańsku na wolnych wasali Korony (por. ley 51).

Mimo tych faktów zdecydowana większość leyes zawiera sformułowania czy inspiracje w pismach i nauczaniu Las Casas. Wykorzystuje on także umiejętnie wcześniejsze prawodawstwo na rzecz Indian, zwłaszcza w kwestii niewolnictwa, enkomieny i konkwisty.

a. Niewolnictwo

Las Casas już w *Memorial de remedios* proponował całkowite zniesienie niewolnictwa, nawet w wyniku wojny czy przestępstwa (por. ley 21). Nie można nimi posługiwać się wbrew ich woli, jak to wskazywał w *Octavo remedio* (por. ley 22), lecz należy obdarzyć wolnością, zwłaszcza gdy brak jest tytułu legalności tego stanu (por. ley 23). Niezbędnym jest zakaz trudnych i niebezpiecznych prac (por. ley 24), których przykłady podaje w *Brevisima* i *Octavo*. Jedną z nich było poławianie perłę, które narażało na śmierć tak Indian jak i Murzynów (por. ley 23) opisane w jednym z rozdziałów *Brevisima*. Tu, jego zdaniem, należy bardziej cenić życie niż zyski ekonomiczne.

Dominikanin m.in. w *Octavo*, *Brevisima* i zapewne *Morial de dieciseis* był świadomy niewolnictwa, jako elementu panowania hiszpańskiego (señorio de Vuestra Majestad). Mimo to zdecydowanie stał na stanowisku jego likwidacji, w ramach praw stanowiących przez cesarza. To znalazło odzwierciedlenie w leyes 21-24, które stały się zwierciadłem nauki i działalności Las Casas.

b. Enkomienda

Las Casas w *Relacion de denuncias*, znanej z *Brevisima*, a później w *Octavo*, przeciwstawia się oddawaniu enkomieny rządzącym (por. ley 26). Idzie jednak jeszcze dalej niż *Instrucción Cisneros* z 1518 r. oraz list Zumárraga z 27 sierpnia 1529 r., ponieważ zaleca jej całkowitą likwidację, gdyż nie da się jej usprawiedliwić (por. ley 27). Oczekuje likwidacji już istniejących w *Octavo* (por. ley 29), a obecnie winny być nadzorowane przez Audiencje (por. ley 31).

Dominikanin przewiduje szybką prawną likwidację enkomienidy. Karol V zalecał to już m.in. w *Instrucción* dla H. Cortés z 26 czerwca 1523 r. ale bezskutecznie. Las Casas wykorzystuje ten argument w *Octavo*, sięgając także do zaleceń Junta de Barcelona z 1529 r. Jego zdaniem Indianie, jako wasale winni być podporządkowani tylko Koronie. Radykalne sformułowania z *Memorial de remedios* i *Octavo* znalazły odzwierciedlenie w leyes 26-30, a wynikały z konkretnych przykładów łamania praw człowieka.

c. Konkwista – odkrycia

Do *Leyes* w dokumentach występowało pojęcie „conquista”, a w capitulaciones aż trzy określenia: „descubrir, conquistar, poblar”, które wyrażały następujące po sobie akty. W dokumencie Karola V używa się nazw: „descubrimiento” i „población” oraz „conquistadores” (por. leys 28, 32).

Las Casas zgadza się, aby „primeros conquistadores”, którzy mają rodziny a nie zdobyli niczego w wyniku konkwisty byli preferowani do ewentualnego ich posiadania (por. ley 32). Istnieje jednak w tej dziedzinie wiele nadużyć administracyjnych oraz w sądownictwie (por. ley 33). Sam wskazuje na przykłady w *Brevísima* i *Memorial de remedios*, choć w ich ocenie jest bardziej radykalny niż *Leyes* (por. leyes 34-88).

Tak negatywny stosunek do konkwisty jest efektem ostrych wypowiedzi Las Casas, który uważał ją za najgorszą postawę, sprzeczną z Ewangelią i porównywaną do islamu. *Octavo* wskazuje na konieczność kar, zakazów i praw, które broniłyby Indian, którzy wręcz są wyjęci spod prawa, zwłaszcza w konfrontacji ze złotem. Znaczenie Las Casas w tej materii wyraża członek Rady Indii Juan Vazquez de Arce, w korespondencji do Filipa II z 1559 r. oczekując likwidacji enkomienidy oraz prowadzenia odkryć na pokojowych i szanujących prawa zasadach.

d. Dyspozycje ogólne

Ważnym elementem *Leyes* było przestrzaganie prawa, jego właściwe formułowanie, zwłaszcza w zakresie procedur. Niezbędne są pełne informacje o sytuacji Indian (por. ley 39), a zwłaszcza ich złym traktowaniu i obarczaniu ciężkimi pracami (por. ley 40), jak przykłady podaje Las Casas w *Brevísima* i *Relación de denuncias*.

Także struktury władzy, tj. Rada Indii oraz Audiencje dotknięte są przekupstwem i korupcją (por. leyes 4, 5). Las Casas w *Representación al Emperador Carlos V*, zaleca podporządkowanie wszystkich rządzących Audiencji (por. leyes 11, 15, 17, 19, 24, 34-37), a gdzie ich brak należy je pilnie ustanowić (por. ley 10, 11). Skorumpowane było szczególnie sądownictwo (por. leyes 20, 33).

Leyes Karola V znoszą prawie całkowicie niewolnictwo (por. leyes 21-24), enkomienę (por. leyes 26-30) i w sposób bardziej kompleksowy stawiają kwestie obrony wolności Indian, wskazując, iż są oni wasalami Korony (por.

leyes 25, 31, 33, 34, 38, 40). Widać zatem wyraźnie, iż pisma, działalność oraz wystąpienia Las Casas wobec Juntas de Valladolid w 1542 r. były główną inspiracją dla treści *Leyes*. Liczne sformułowania wprost znalazły się w treści dokumentu cesarskiego.

3. Prośby Las Casas o wydoskonalenie *Leyes Nuevas*

Niezadowolnie z *Leyes* spowodowało napisanie *Memorial de suplicas* zwanego także *Memorial de fray Bartolomé de Las Casas y fray Rodrigo de Andrada al rey*, przedstawionego Karolowi V w lutym 1543 r. w Madrycie. Celem autorów, jak piszą, jest „eficacia y perfección en las Leyes”. Natomiast przyświecały im dwa główne motywy: 1. wiele sformułowań jest zbyt łagodnych i łatwo mogą stać się bezskuteczne; 2. istnieje wiele wymagających uzupełnień, zwłaszcza w kwestiach niewolnictwa, enkomiendy i konkwisty.

a. Niewolnictwo

Niewolnicy, jeśli nie ma tytułu legalności tego aktu, winni być ogłoszeni wolnymi przez Audiencję (por. ley 23). Zdaniem autorów, była to jednak tylko teoria, ponieważ praktyka, tj. fałszywe zeznania, nienawiść czy zastrzeżenie uniemożliwiały wyegzekwowanie prawa. Potrzeba zatem specjalnego aktu cesarskiego ogłaszającego wolność Indian. Szczególnie winny podlegać temu m.in. Wenezuela, Nikaragua, Gwatemala, Yucatán oraz wszyscy Indianie, których przewieziono do Hiszpanii. Wreszcie, należy wprowadzić zakaz wywozu Indian, bez względu na zgodę lokalnych władz, a nawet umieszczania ich na statkach.

b. Enkomienda

Leyes stanowiły zakaz posiadania enkomiendy przez przedstawicieli władz i krewnych Indian, chyba że w wyniku śmierci właściciela zostali podporządkowani Koronie (por. leyes 26, 30). Także bardziej sprawiedliwe winno być ich rozdzielenie na danym terenie (por. ley 28). Zdaniem autorów *Memorial* niezbędne są dodatkowe środki uniemożliwiające czynienie zła, które niszczy całe narody. Idzie tu szczególnie o zakaz wstępu do ich osiedli oraz pomniejszenie zobowiązań finansowych, nie mówiąc już o potrzebie wzajemnych relacji chrześcijańskich.

Zwolnienie z pewnych trybutów np. San Juan, Kuby czy Española (por. ley 40) winno być rozciągnięte i na inne tereny, co w konsekwencji przyczyni się także do wolności osiedlania się np. w Peru czy Granadzie. Dar wolności winien być połączony z możliwością pracy, gdyż w przeciwnym razie, jak to miało miejsce w Gwatemali (1559), Indianie narażeni zostają na niewolniczą pracę publiczną czy służebne zaangażowanie u właścicieli enkomiendy (por.

ley 38). Oczywiście, dopuszczalne jest zaangażowanie Indian (por. ley 24), ale nie może to być niebezpieczne dla życia, zdrowia, przeciw wolności i bez wynagrodzenia. Zdaniem Las Casas i Andrada tu niezbędnym jest całkowity zakaz wykonywania prac służebnych. Pilnym jest sprowadzenie zwierząt jucznych z Hiszpanii, które zastąpią Indian w szczególnie trudnych pracach

Podporządkowanie Indian Koronie często oznacza ich uzależnienie od przyjaciół czy rodzin urzędników (por. ley 28). Temu winna przeciwdziałać Audiencia, która rozstrzyga sprawy sporne wobec czterech zakonników (OFM i OP), którzy jednak nie powinni mieć krewnych wśród Indian. Jako przykład właściwego podejścia do Indian podają Chiapa, prowincję pracy misyjnej Las Casas.

c. Konkwista – odkrycia

W *Leyes* nie ma wyraźnego zakazu wojny i konkwisty, dlatego mogą one być wykorzystywane dla zdobycia niewolników (por. ley 21). Stąd potrzeba wyraźnego dekretu cesarza zakazującego tego typu działania, tak na ziemiach już odkrytych jak i do odkrycia przeznaczonych. Dotychczasowe prawa wymagały zgody Audiencji na odkrycia morzem, co pośrednio jest aprobatą wojen ofensywnych (por. ley 34). W odkryciach tych miało towarzyszyć dwóch zakonników, którzy mogli osiedlić się wśród Indian (por. ley 35). Zdaniem autorów to samo winno dotyczyć odkryć lądem. Ważnym elementem jest posiadanie dokumentów Audiencji, w przeciwnym razie działania zasługują na kary. Ostatecznie jednak oczekiwany jest zakaz wojen przeciw Indianom, chyba że wymaga tego prawo do obrony naturalnej.

Istnieje wiele przykładów wykorzystywania czy stanowienia zarządzeń (por. ley 37), które godzą w cesarza jako księcia, katolika, człowieka sprawiedliwości, także poprzez urzędników Audiencji. Pilnie należy je odwołać, a także i złych urzędników, którzy nadużyli autorytetu i urzędu. Postawy te mogą być efektem luk w różnych prawach (por. leyes 32, 37). Autorzy wskazują konkretnie na potrzebę odwołania *Capitulación* dla Diego Gutiérrez (Nueva Cartago) oraz niektórych urzędników w Valle de Ulanche i w Yucatán.

d. Dyspozycje ogólne

Autorzy postulują ustanowienie na dworze cesarskim generalnego prokuratora dla obrony Indian, dobrze uposażonego a wobec niebezpieczeństw w nauce wiary duchownego legata papieskiego. Pilna jest potrzeba corocznych synodów oraz publikacja instrukcji przed chrztem, opracowanej przez ośmiu profesorów z Salamanki (1 lipiec 1540), w odpowiedzi na prośbę Las Casas. Natomiast Rada Indii winna być bardziej otwarta na informacje odnośnie (prawa i sprawiedliwości, które związane są z łamaniem praw człowieka, także w zakresie religijnym).

Ważnym elementem są także uwagi o legitymizacji władzy hiszpańskiej w Nowym Świecie, która winna być zgodna z prawem Bożym oraz Testamen-

tem Izabeli. To zakłada respektowanie m.in. lokalnych władz, szacunek dla dóbr wspólnych (np. kopalnie, przejścia, rzeki), uznanie zwyczajów a przede wszystkim wolności mieszkańców, chyba że jest to przeciwne wierze, rozumowi i dobrym obyczajom.

Propozycje te, zgodnie z motywami autorów, precyzują wiele przepisów czy proponują nowe. Widać w nich dalej idący radykalizm w obronie Indian i ich praw, przy jednoczesnej świadomości specyfiki imperium Karola V. Szacunek dla prawa Bożego i naturalnego oraz „*ius gentium*” winien znajdować odzwierciedlenie w prawach stanowionych przez władzę hiszpańską. Była to propozycja, reakcja na lekturę *Leyes* oraz potrzeba wyrastająca z pracy misyjnej i działalności pisarskiej.

4. Wpływ Las Casas na rewizję *Leyes Nuevas*

Memorial, zaprezentowany Karolowi V, został przekazany Radzie Indii, z poleceniem, aby wysłuchała jego autorów i wykorzystała sugestie (1 marzec 1543 r.). Wymownym jest, że data ta zbiega się z nominacją Las Casas na biskupa Chiapa. Już 11 kwietnia 1543 r. sekretarz Rady, po wysłuchaniu obu autorów, informuje cesarza, sugerując, aby w jakimś stopniu uwzględnić uwagi *Memorial*.

Dnia 4 czerwca 1543 r. książę Filip w Valladolid – pod nieobecność cesarza – podpisał *Real Provision*, która zawierała sześć *Declaraciones y adiciones* do *Leyes* z 1542 r. Ich sens ukazuje Prolog Karola V, który dostrzega potrzebę udoskonalen i precyzacji *Leyes*. Zatem nowy dodatek należy traktować łącznie i ma on taką samą moc prawną.

Zestawienie *Declaraciones* i *Memorial* wskazuje na ich pewne zależności, zważywszy iż interwencja Las Casas i Ladrada związana była z poleceniem cesarza. Inną kwestią jest odniesienie do *Leyes*, które ostatecznie pozostawiono w formie promulgowanej przez Karola V.

1 a. Przywileje na rzecz pierwszych konkwistadorów, którzy nie mieli enkomieny (por. ley 28) rozciąga się na ich legalne dzieci (por. ley 32), które są biedne i nie mają enkomieny, ale po śmierci ojca i gdy mają zdolność oraz wiek do tego. Natomiast, tym które nie mają wieku należy dać trybuty z enkomieny, wystarczające do życia. W tym zapisie trudno dopatrzeć się inspiracji Las Casas; to po prostu zalecenie cesarza, w odpowiedzi na realia życia i rozszerzenie *Leyes Nuevas*.

2 a. Właściciele enkomieny winny rezydować na jej terenie. Nieobecność czy opuszczenie powoduje, iż Indianie przechodzą pod władzę cesarza. Z obowiązku rezydencji nie zwalniają zobowiązania czy funkcje publiczne, członkostwo w Radzie Indii. Zabrane zostaną natomiast przebywającym w Hiszpanii z innych motywów niż publiczne. To zupełnie nowe prawo, nie występujące w *Memorial* ani *Leyes*.

3 a. Zaleca się pomniejszenie trybutów Indian na rzecz Korony, w stosunku do tych jakie płacili kacykom przed przybyciem Hiszpanów (por. ley 38). Obecnie powinni spełniać bez większego wysiłku, aby w ten sposób odczuli łaskę cesarza. Istniało w tej dziedzinie wiele nadużyć, stąd konieczność nowych regulacji prawnych. Postuluje się wprowadzenie obowiązku szczegółowej dokumentacji, tym bardziej, że sprawdziło się to m.in. w Nowej Hiszpanii. W całej tej sferze ważnym było ukazanie cesarza jak najwyższego i powszechnego pana, ale jednocześnie zatroskanego o Indian.

4 a. Indianie, jako wolni wasale Korony, winni być dobrze traktowani, zwłaszcza przez odpowiedzialnych za trybuty oraz właścicieli enkomieny (por. ley 31). Audiencja winna interesować się przypadkami ich prawnego wychodzenia z enkomieny. Nie wolno im czynić szkody tak osobistej jak i wobec ich dóbr. Bardziej szczegółowo wskazuje się na zakaz zabijania, zabierania żon czy córek lub czynienia innych niesprawiedliwości. Wszystko to obwarowane jest surowymi karami według praw cesarskich. Motywem tych norm prawnych jest świadomość, iż Indianie są wolnymi ludźmi i wasalami Korony.

5 a. Wprowadza się zakaz pobierania trybutów przez urzędników Korony czy właścicieli enkomieny, przed ich ustaleniem przez cesarza, Audiencje albo specjalnego delegata (por. ley 38). Nikt nie jest upoważniony czy kompetentny bezpośrednio lub pośrednio, a także poprzez inne osoby czynić rozżalenie w tej materii, uwzględniając także ewentualną wolę Indian. Działania przeciwne tym przepisom związane są z bezpośrednią utratą pełnionego urzędu. Szczególnie, ostro piętnowane są próby powiększania trybutów.

6 a. Każdego roku winny być przez wszystkich urzędników sporządzane sprawozdania z otrzymanych i pobranych trybutów na rzecz Korony (por. ley 39). To także winno ukazywać łaskę cesarza na rzecz Indian. To nowe zarządzenie administracyjne nie występujące w *Leyes i Memorial*.

Z analizy *Declaraciones* widać wyraźnie, iż Rada Indii po wysłuchaniu Las Casas i Ladrada oraz przestudiowaniu *Memorial* uwzględniła niektóre ich sugestie. Można zauważyć, iż deklaracje 3, 4 i 5 noszą wyraźne znaki inspiracji Las Casas, które stają jako szczególnie konsekwentny „Defensor de los Indios”. Zdaniem obu autorów *Memorial*, precyzacja i uzupełnienie luk *Leyes* będą korzystne dla ich aplikacji w Nowym Świecie.

*
* * *

Przeprowadzone analizy i porównania upoważniają do stwierdzenia, że – w znacznym stopniu – dzięki działalności oraz pismom Las Casas *Leyes Nuevas* powstały w tym właśnie czasie i w takiej formie. Motywacje historyczne, środowiskowe czy koniunkturalne nie tłumaczą w pełni wydania tak ważnego dokumentu. Jego informacje, doniesienia i propozycje rozwiązań oraz uregulowań prawnych w Nowym Świecie, twórczo wpłynęły na cały proces tworze-

nia dokumentu cesarskiego. Ukazuje się on jako promotor, cenzor, redaktor, konsultor czy rewizor *Leyes*. Można w nich łatwo dostrzec tak ducha jak i konkretne treści Las Casas. Tchnie z nich nie utopijny rygoryzm ale realna świadomość potrzeby doskonalenia prawa i jednocześnie jawiących się trudności.

Zatem można się pytać, czy Las Casas odniósł sukces czy też niepowodzenie. Tak statyczna jak i dynamiczna wizja, a więc odpowiadająca matematycznym i historycznym analizom wypada pozytywnie. Widać bowiem obecność w *Leyes* prawie wszystkiego co głosił, o co zabiegał, choć z drugiej strony zostało to wyrażone może w formie mniej radykalnej niż niektóre jego postulaty. Trzeba jednak zauważyć, iż w zakresie propozycji rozwiązań niewolnictwa, enkomieny czy konkwisty odniósł całkowity sukces, który może rozłożył się w czasie. Podobnie także w kwestiach Rady Indii i Audiencji. Zatem w *Leyes Nuevas* Karola V, przy współdziałaniu Las Casas, kończy się najciemniejszy okres konkwisty hiszpańskiej. Staje on jako indianofil broniący praw Indian, ale ze świadomością ich zwrotnego charakteru, opierając się one bowiem na prawie naturalnym, Bożym i „ius gentium”.

Źródła:

Leyes y Ordenanzas nuevamente hechas por su Majestad para la gobernación de las Indias y buen tratamiento y conservación de los Indios. Reproducción de los ejemplares existentes en la Sección de Patronato del Archivo General de Indias. Transcripción y notas por Antonio Muro Orejón. W: *Anuario de Estudios Americanos*. T. 2 Sevilla 1945 s. 812-835. Zawiera także *Declaraciones y adiciones*, s. 830-835.

Bartolomé de Las Casas, *Carta al Emperador Carlos V*. W: Tenże. *Opusculos, cartas y memoriales*. Ed. de J. Perez de Tudela. Madrid 1958 s. 68-69.

Bartolomé de Las Casas, *Entre los remedios*. W: Tenże. *Opusculos*, dz. cyt., s. 69-119.

Bartolomé de Las Casas, *Memorial de remedios*. W: Tenże. *Opusculos*, dz. cyt., s. 120-123.

Bartolomé de Las Casas, *Representación al Emperador Carlos V*. W: Tenże. *Opusculos*, dz. cyt., s. 123-133.

Bartolomé de Las Casas, *Brevisima relación de la destrucción de las Indias*. W: Tenże. *Opusculos*, dz. cyt., s. 134-177.

Memorial de fray Bartolomé de Las Casas y fray Rodrigo de Andrada al rey. W: Bartolomé de Las Casas. *Opusculos*, dz. cyt., s. 181-203.

BARTOLOMÉ DE LAS CASAS Y LEYES NUEVAS DE INDIAS**Resumen**

Las famosas *Leyes Nuevas de Indias* fueron promulgadas y firmadas por el Emperador Carlos V en Barcelona, el 20 de noviembre de 1542. Llevaban por título: *Leyes y Ordenanzas nuevamente hechas por su Majestad para la gobernación de las Indias y buen tratamiento y conservación de los indios*. Las nuevas normas llegaron a ser un hecho porque el Emperador, por su absoluta y cesárea voluntad, se decidió a hacerlas.

Esta claro que el Padre Las Casas, con su actividad a la promulgación de unas *Leyes*, sus escritos redactados con este propósito y con su intervención en las Juntas de Valladolid, fue el inspirador de muchas de esas *Leyes Nuevas*; es decir, que no solamente influyó para que se elaborasen, pero sin tener eficacia; sino que sus informes tuvieron una gran eficacia, ordenando muchas.

La lectura de las *Leyes Nuevas*, por lo que se ve, no le dejó satisfecho al P. Las Casas. Sin embargo, el Padre se lanza rápidamente a escribir un *Memorial de súplicas* (con el P. Rodrigo de Andrada). La matización de determinadas leyes en uno u otro sentido es lo que constituye, por tanto, el contenido de ese *Memorial*; al que anteponen unas súplicas introductorias sobre la legitimación del factum español en el Nuevo Mundo.

El día 4 de junio de 1543 firmada el Príncipe Felipe en Valladolid una Real Provisión que contiene seis *Declaraciones y adiciones a las Leyes Nuevas*. Las nuevas normas dadas responden a las sugerencias de los Padres Las Casas y Andrada propuestas en las Juntas y que nos constan por el *Memorial de súplicas*. No creyó aceptar todas y cada una de las súplicas, pero indudablemente las declaraciones 3ª, 4ª y 5ª son de inspiración lascasiana.

La consideración dinámica o histórica nos asegura que casi todo lo que hay en las *Leyes Nuevas* (sobre todo contra la esclavitud, las encomiendas y las conquistas) se debe a la gestión del P. Las Casas; y la mayoría de las fórmulas del texto están inspiradas en sus informes. Y por ello puedo hablarse con mucha más razón del permanente triunfo de Las Casas a través de las *Leyes Nuevas*, que no de su fracaso. Por tanto, triunfo total en la realidad, aunque no en la nomenclatura. Las *Leyes* de 1542 y *Declaraciones* de 1543 son en definitiva lascasianas.

Ks. Andrzej F. Dziuba